

Олена Фоменко

кандидат філологічних наук, доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

м. Київ

ТОПОНІМИ ЯК МАРКЕРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: KIEV АБО KYIV

У листопаді 2019 року під час публічних слухань у справі імпічменту президента США Дональда Трампа, у центрі уваги світової спільноти опинилася назва української столиці. Американські глядачі, у тому числі журналісти та політичні аналітики, звернули увагу на те, що посол Сполучених Штатів Америки в Україні Вільям Б. Тейлор і заступник помічника Державного секретаря з питань Європи та Євразії Держдепартаменту США Джордж П. Кент під час слухань у Комітеті з питань розвідки Палати представників США вимовляють назву міста не “Kee-YEV”, як звикли американці, а з наголосом на першому складі “KEE-iv” (Istomina, 2019). Незвична для американців вимова власної назви стала однією із найбільш обговорюваних тем у традиційних і соціальних медіа. Американська газета The Washington Post назвала це питання “справжньою сенсацією імпічменту” у публікації “The real impeachment bombshell? How to pronounce ‘Kyiv’” (Jankowicz, 2019). Інше популярне американське видання The New York Times також присвятило питанню правильної вимови топоніма окрему статтю із не менш красномовною назвою “Kiev, Kyiv, how do you pronounce (and spell) it?” (Zraick, 2019). Стаття пояснює, що *Kiev* і *Kyiv* – це транслітеровані англійською мовою назви української столиці з російської та української мов відповідно. Попри те, що український уряд затвердив транслітеровану назву *Kyiv* ще в 1995 році (Kyiv Post,

2020), топонім вживають переважно дипломати – співробітники Держдепартаменту США, а також американські держслужбовці у Вашингтоні, які займаються зовнішньою політикою. Водночас чисельні англійськомовні ЗМІ продовжують широко використовувати топонім *Kiev*, який в українців асоціюється із колишнім тоталітарним минулим. Щоб навчити аудиторію *The New York Times* вимовляти складну для носіїв англійської назву українського міста, стаття пропонує аудіозапис із правильною вимовою слова *Kyiv*, яку демонструє професор Колумбійського університету Юрій Шевчук.

За декілька днів після виходу статті видання *The New York Times*, яке до цього використовувало транслітеровану з російської мови назву *Kiev*, затвердило транслітерацію *Kyiv* (Zraick, 2019). Редактори інших впливових медіа зробили це раніше, ще до початку імпічменту Дональда Трампа. Рішення щодо правопису назви міста *Kyiv* пов'язують із помітним зростанням кількості згадувань про Україну у заголовках провідних світових ЗМІ. Окрім можливого імпічменту, публікації про Україну повідомляли про гібридну війну на сході країни, а також про перебіг українсько-російських мирних перемовин (Dickinson, 2019). Американське інформаційне агентство *Associated Press* першим почало використовувати транслітеровану з української мови назву *Kyiv*. Трохи пізніше це зробили інші провідні американські та британські видання, такі як *The Wall Street Journal*, *The Washington Post*, а також британська телерадіокомпанія *BBC*. З червня 2020 року топонім *Kyiv* використовує британське інформаційне агентство *Reuters*. А у вересні 2020 року правопис назви української столиці з *Kiev* на *Kyiv* змінила найбільша й найпопулярніша енциклопедія у світі *Wikipedia* (Antoniuk, 2020).

Зміну англійськомовної назви міста також пов'язують із медіакампанією *#KyivNotKiev*, яку в жовтні 2018 року розпочало Міністерство закордонних справ України спільно з Центром стратегічних комунікацій “*StratCom Ukraine*” у межах ширшої ініціативи *#CorrectUA*. Метою кампанії було закликати іноземні організації та ЗМІ використовувати транслітерацію української назви *Kyiv*, замість російської *Kiev* (Dickinson, 2019). Утім, важко з упевненістю сказати, що саме спонукало англійськомовні медіа використовувати топонім *Kyiv*. На нашу думку,

найвпливовішим чинником стала увага світових ЗМІ до України під час публічних слухань у справі імпічменту президента Трампа та, зокрема, обговорення правильної вимови назви міста у глобальних медіа.

Зміна назви, як правило, супроводжує важливі політичні події у житті нації, і вважається ефективною стратегією окреслення нової або повернення втраченої ідентичності (Фоменко, 2017, с. 125). Упродовж кількох останніх десятиліть до стратегії перейменування вдалися десятки країн Африки та Латинської Америки, колишні європейські колонії, а також новостворені балканські держави та деякі країни пострадянського простору.

У колишніх країнах Радянського Союзу перейменування відбувалося у межах ширшого процесу дерусифікації та декомунізації. Зокрема, колишня *Білорусія* була перейменована на *Білорусь* (англ. *Belarus*), а радянська *Молдавія* стала *Молдовою* (англ. *Moldova*) (Фоменко, 2017, с. 126). Зміни одночасно відбулися на рівні ендоніма та англійськомовного екзоніма, і закордонні медіа почали одразу використовувати нові назви.

Утім, не всі країни змогли переконати міжнародні організації та англійськомовні медіа використовувати новий екзонім. Зокрема, цього не вдалося зробити Грузії, Міністерство закордонних справ якої звернулося у 2011 році до дружніх країн із проханням вживати ендонім *Сакартвело* (англ. *Sakartvelo*) замість похідного з російської мови екзоніма *Грузія* і відповідних назв іншими мовами. Крім того, слово *Georgia* є омонімом назви американського штату, що призводить до плутанини, і зміна назви вирішила б цю проблему. Натомість слово *Sakartvelo* є транслітерованою назвою країни з грузинської мови. У той час на прохання Грузії відгукнулася лише Південна Корея. У вересні 2017 року, після візиту спікера Сейму Литовської Республіки Віктораса Пранцкетіса до Грузії, Литва стала другою країною, яка почала використовувати назву *Sakartvelo* замість литовської назви *Gruzia* (BNN, 2017).

Попри важливе значення назви для лінгвокультурної спільноти, для якої вона є невід'ємною частиною ідентичності, спостерігаються випадки зміни назви або відмови від неї лише виключно з метою уникнення негативних асоціацій. Зокрема,

з 1 січня 2020 року Королівство Нідерланди офіційно відмовилося від неофіційної назви *Holland*, яка в багатьох асоціюється із проституцією і наркотиками. Крім того, топонім *Голландія* є компонентом назви лише двох з 12 провінцій країни – Північної Голландії, де розташований Амстердам, та Південної Голландії, головними містами якої є Роттердам і Гаага. Однак прізвисько часто використовують стосовно всієї країни, офіційна назва якої Королівство Нідерланди (Lardieri, 2019). Уряд країни сподівається, що цей крок сприятиме формуванню уніфікованого бренду країни.

В окремих випадках зміна англійськомовного екзоніма торкнулася лише артикля. Згідно з правилами правопису власних назв англійською мовою, назви країн, окрім кількох винятків, вживаються без артикля, який є маркером території, яка входить до складу іншої країни. Назви таких країн, як *Ukraine*, *Sudan*, *Krajina* та *Transkei*, що раніше вживалися з означеним артиклем *the*, після здобуття ними незалежності пишуться без артикля (Фоменко, 2017, с. 125).

У деяких випадках зміна назви відбувається з метою уникнення плутанини з іншою, схожою назвою. Наприклад, про зміну назви замислювалися Словаччина і Словенія, які часто плутають між собою.

Рішення про використання нової назви може мати політичний характер. Наприклад, Сполучені Штати вважають владу М'янми нелегітимною і тому не визнають прийняті нею рішення, зокрема нову назву країни *Myanmar* і нову назву столиці *Yangon*. Офіційний Вашингтон продовжує використовувати старі топоніми *Burma* і *Rangoon*, що створює непорозуміння і проблеми під час офіційних візитів американських високопосадовців до країни (див. Фоменко 2019, с. 123). Водночас світова спільнота позитивно сприйняла перейменування казахської столиці *Астана* на *Нурсултан* (англ. *Nur-Sultan*) у березні 2019 року.

Розглянуті випадки підтверджують відомі слова французького соціолога і філософа П'єра Бурдьє про здатність власних назв виконувати функцію символічного капіталу та про важливу роль поійменування для визнання самого факту існування об'єкта номінації. Назви місць посідають особливе місце в часі та

просторі, зберігаючи пам'ять про певні історичні події та особистості; зміна назви є поширеною стратегією повернення втраченої або окреслення нової ідентичності.

ЛІТЕРАТУРА:

Фоменко, О. С. (2017). Назва країни як маркер національної ідентичності: Бірма чи М'янма. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія, (31 (2)), 123-127.

Antoniuk, D. (2020, Sep. 18). Kyiv not Kiev: Wikipedia changes spelling of Ukrainian capital. *The Kyiv Post*.

<https://www.kyivpost.com/ukraine-politics/kyiv-not-kiev-wikipedia-changes-spelling-of-ukrainian-capital.html>

BNN (2017, Sep. 27). Lithuania willing to call Georgia “Sakartvelo”. *Baltic News Network*.

<https://bnn-news.com/lithuania-willing-to-call-georgia-sakartvelo-172350>

Dickinson, P. (2019, Oct. 21). Kyiv not Kiev: Why spelling matters in Ukraine's quest for an independent identity. *Atlantic Council*.

<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/kyiv-not-kiev-why-spelling-matters-in-ukraines-quest-for-an-independent-identity/>

Istomina, T. (2019, Nov. 18). New York Times joins 'Kyiv not Kiev' wave amid impeachment buzz. *The Kyiv Post*.

<https://www.kyivpost.com/ukraine-politics/new-york-times-joins-kyiv-not-kiev-wave-amid-impeachment-buzz.html>

Jankowicz, N. (2019, Nov. 21). The real impeachment bombshell? How to pronounce 'Kyiv.' *The Washington Post*.

<https://www.washingtonpost.com/opinions/2019/11/21/real-impeachment-bombshell-how-pronounce-kyiv/>

Jordan, P. (2009). Place Names as Ingredients of Space-Related Identity. Geographical Names as Part of the Cultural Heritage. *Wiener Schriften zur Geographie und Kartographie*. Vienna, Institut für Geographie und Regionalforschung der Universität Wien, Kartographie und Geoinformation, (18), 33–39.

Kyiv Post. (2020, Feb. 28). *Kyiv, Not Kiev. Why Ukrainians care so much about their capital's spelling* [Video].

YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=WIGdw7AW-tU>

Lardieri, A. (2019, Dec. 27). Netherlands Doesn't Want You to Call It Holland Anymore. *U.S. News & World Report*.

<https://www.usnews.com/news/world-report/articles/2019-12-27/netherlands-to-stop-using-holland-nickname>

Smith, A. D. (1991). *National identity*. London: Penguin books.

Zraick, K. (2019, Nov. 13). Kiev, Kyiv, How Do You Pronounce (and Spell) It? *The New York Times*.

<https://www.nytimes.com/2019/11/13/us/politics/kiev-pronunciation.html>